แนวโน้มอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมในทศวรรษหน้า

ดร.วิศิษฐ์พร สุขสมบัติ
สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ สำนักวิชาเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

กล่าวได้ว่าการเลี้ยงโคนมในประเทศไทยได้ถือกำเนิดอย่างจริงจังเมื่อ 30 กว่าปีก่อน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถเสด็จนิวัติจากการเสด็จเยือนประเทศเดนมาร์ค พร้อมกับการน้อมเกล้าถวายโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมแด่ล้นเกล้าทั้งสองพระองค์ของสมาคมเกษตรกรเดนมาร์คและรัฐบาลเดนมาร์ค และเพื่อให้การดำเนินโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมในประเทศไทยบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ รัฐบาลไทยและรัฐบาลเดนมาร์คจึงได้ร่วมกันจัดตั้งฟาร์มโคนมและศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงโคนมไทย-เดนมาร์ค ขึ้นที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ซึ่งได้ทำการเปิดฟาร์มโคนมและศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงโคนมไทย-เดนมาร์คอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2505 ตั้งแต่นั้นมาการเลี้ยงโคนมได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางจนพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมในปัจจุบัน

หลังจากนั้นการพัฒนาอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมได้ก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมในทศวรรษนี้ (ปี 2531-2540) ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง ประกอบกับรัฐบาลได้ให้ความสำคัญของการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมโดยเฉพาะการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเพื่อทดแทนการปลูกพืชที่มีปัญหาทางด้านราคา และเพื่อทดแทนพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ให้ปรับเปลี่ยนอาชีพมาเลี้ยงโคนม ในขณะเดียวกันก็มีโครงการรณรงค์เพื่อการบริโภคนมเพื่อขยายโอกาสการบริโภคนมไปยังเด็กในวัยก่อนวัยเรียนและในวัยเรียนพร้อมทั้งเป็นการสร้างตลาดน้ำนมดิบรองรับการขยายตัวของการเลี้ยงโคนมในทศวรรษหน้าอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมก็คงจะขยายตัวต่อไปอีกมาก ซึ่งจะได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการขยายตัวของอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมในทศวรรษหน้า

รายละเอียดบทความต่อไปนี้ จะกล่าวถึงแนวโน้มอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมในทศวรรษหน้า (ปี 2541-2550) ตัวเลขต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบบทความจะเป็นตัวเลขประมาณการเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นการประมาณการจากข้อมูลพื้นฐานที่สามารถรวบรวมได้ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา คาดว่ามีความเป็นไปได้อย่างสูงที่ทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมโคนมจะต้องเป็น ไปในทิศทางใกล้เคียงกับที่ผ่านมา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยองค์ประกอบ โดยเฉพาะนโยบายของรัฐบาลด้วย หากนโยบายรัฐบาลยังสนับสนุนการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมและโครงการรณรงค์เพื่อการบริโภคนมเช่นที่ผ่านมา คาดว่าตัวเลขต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทความนี้พอจะเป็นแนวทางบ่งชี้ถึงอนาคตของอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมของประเทศไทยในทศวรรษหน้าได้บ้างไม่มากก็น้อย

จากการสำรวจจำนวนประชากรโคเมื่อปี พ.ศ.2507 มีโคนมทั้งสิ้น 1,25 ตัว ผลิตน้ำนมดิบได้ประมาณ 174 ตัวต่อปี (ตารางที่ 1) การเลี้ยงโคนมได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10-13 ต่อปี ในช่วงปี 2512-252 และต่อมาได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ในช่วงปี 2525-2529 เนื่องจากมีการนำเข้าโคนมพันธุ์ผสมจากต่างประเทเข้ามาเลี้ยงดูส่วนหนึ่ง

ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 2529) จำนวนประชากรโคนมมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ16 20 ต่อปี กล่าวคือในปี 2525 มีจำนประชากรโคนมทั้งประเทศประมา 30,046 ตัว และในปี 2529 มีจำนประชากรโคนมทั้งสิ้นประมาณ 65,00 ตัว ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแ

สังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) อัตราการขยายตัวของจำนวนประชากรโคนมก็ยังอยู่ในระดับเดียวกันกับในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 คือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 16-20 ต่อปี คือ ณ สิ้นปี2534 มีจำนวนโคนมทั้งสิ้นประมาณ 158,315 ตัว ปัจจุบัน (พ.ศ.2539) จำนวนประชากรโคนมทั่วประเทศมีจำนวนประมาณ 280,520 ตัว เป็นโคที่กำลังรีดนมประมาณ 143,115 ตัว

อย่างไรก็ตามการขยายตัวของจำนวนประชากรโคนมตั้งแต่ปี 2532 จนถึงปัจจุบันคิดเฉลี่ยร้อยละ 12.51 หากใช้อัตราการขยายตัวนี้คาดการณ์จำนวนประชากรโคนมในทศวรรษหน้าจะได้ตัวเลขประมาณการดังแสดงไว้ในตารางที่ 1 กล่าวคือเมื่อเริ่มทศวรรษหน้า (ปี 2541) จะมีประชากรโคนมรวมกันทั้งประเทศทั้งสิ้นประมาณ 355,096 ตัว เป็นโคที่กำลังรีดนมประมาณ 180,550 ตัว และเมื่อสิ้นทศวรรษหน้า (ปี 2550) ทั่วประเทศจะมีประชากรโคนมทั้งสิ้นประมาณ 1,025,808 ตัว เป็นโคที่กำลังรีดนมประมาณ 513,703 ตัว หรือคิดเป็นเพิ่มขึ้นประมาณ 4 เท่าตัวของจำนวนประชากรโคนมในปัจจุบัน

ในส่วนของปริมาณการผลิตน้ำนมดิบนั้น ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 24 ต่อปี กล่าวคือในปี 2525 เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั่วประเทศผลิตน้ำนมดิบได้รวมกันประมาณ27,028 ตัน และในปี 2529 ผลิตน้ำนมดิบได้ 83,810 ตันหรือเฉลี่ยวันละ 230 ตัน การผลิตน้ำนมดิบของประเทศในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 เพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 17.2 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการรณรงค์เพื่อการบริโภคนมประสบผลสำเร็จระดับหนึ่ง ปัจจุบัน (พ.ศ.2539)

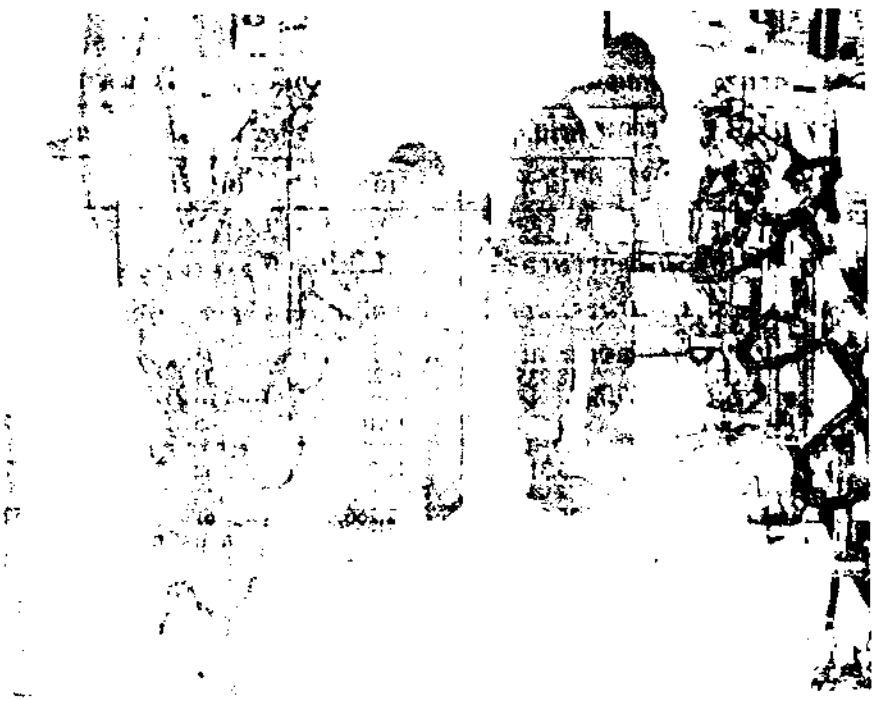

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั่วประเทศผลิตน้ำนมดิบได้รวมกันประมาณ 362,219 ตันต่อปี หรือเฉลี่ยวันละ 992 ตัน

ถ้าใช้อัตราการขยายตัวเฉลี่ยในช่วง 2 ทศวรรษก่อน คือร้อยละ 11.27 ประมาณการปริมาณการผลิตน้ำนมดิบในทศวรรษหน้าดังแสดงไว้ในตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าในปี 2541 จะผลิตน้ำนมดิบได้ทั้งสิ้นประมาณ 448,464 ตัน และเมื่อสิ้นทศวรรษหน้าปี 2550 คาดว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั่วประเทศจะผลิตน้ำนมดิบได้รวมกันประมาณ 1,172,547 ตัน หรือเฉลี่ยวันละ 3,212 ตัน

สำหรับการบริโภคนมของประชากรไทยระหว่างปี 2532-2537 มีอัตราเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 11.53 ต่อปี กล่าวคือในปี 2532 ประชากรไทยบริโภคนมทั้งสิ้น 465,900 ตันและในปี 2537 บริโภคทั้งสิ้นประมาณ 800,000 ตัน ใช้อัตราการขยายตัวร้อยละ 11.53 ต่อปี ประมาณความต้องการบริโภคนมของประชากรไทยในทศวรรษหน้าจะได้ดังแสดงไว้ในตารางที่ 1 กล่าวคือในปี 2541 ประชากรไทยมีความต้องการบริโภคนมรวมกันประมาณ 1,237,818 ตัน และเมื่อถึงปี 2550 จะมีความต้องการบริโภคนมรวมกันทั้งประเทศประมาณ 3,305,081 ตัน จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นอีกว่าปริมาณการผลิตน้ำนมดิบภายในประเทศยังไม่เพียงพอกับปริมาณความต้องการเพื่อการบริโภค กล่าวคือจนถึงสิ้นทศวรรษหน้าเกษตรกรทั่วประเทศจะยังคงผลิตน้ำนมดิบได้เพียงร้อยละ 35 ของความต้องการบริโภคเท่านั้น

ถ้าหากว่าสถานการณ์การผลิตในภาคอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมเป็นดังเช่นที่ได้ประมาณการไว้ในตารางที่ 1 ในภาพรวมของอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมจำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เช่น จะต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งระบบการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม ระบบการเลี้ยงโคนม ระบบการผลิตน้ำนมดิบ ระบบการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ระบบการผลิตอาหารสัตว์ ระบบองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนม รวมทั้งการมีองค์กรกลางเพื่อดำเนินการดูแลอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมครบวงจร หรือที่ในต่างประเทศเรียกว่า " สภานม "

ถ้าเรามาพิจารณาทีละจุดของ

ตารางที่ 1: จำนวนโคนม ปริมาณการผลิตน้ำนมดิบ และปริมาณความต้องการบริโภคน้ำนม

พ.ศ.	จำนวนโคนม	โครีดนม	ปริมาณน้ำนมดิบ		ความต้องการ[1/]	ร้อยละของ
	(ตัว)	(ตัว)	(ตัน/วัน)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	ความต้องการ
2507	1,252	-	0.5	174	.	.
.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.
2521	18,935	9,221	39	14,337	.	.
2522	20,658	10,164	45	16,337	.	.
2523	23,319	11,240	52	18,857	.	.
2524	25,661	12,266	61	22,352	.	.
2525	30,046	13,766	74	27,028	.	.
2526	39,426	19,193	93	34,075	.	.
2527	48,489	23,850	119	43,429	.	.
2528	50,988	24,578	141	51,371	.	.
2529	69,907	33,428	230	83,810	.	.
2530	75,500	41,200	293	106,907	.	.
2531	94,836	53,474	356	129,909	.	.
2532	123,077	63,877	472	172,104	465,900	36.9
2533	139,002	66,443	502	183,060	529,600	34.6
2534	158,315	76,308	549	200,505	598,600	33.5
2535	179,030	87,188	597	217,944	710,100	30.7
2536	206,015	94,291	699	255,048	739,500	34.5
2537	221,606	113,441	801	292,560	800,000	36.6
2538*	249,329	127,417	892	325,532	892,240	36.5
2539*	280,520	143,115	992	362,219	995,115	36.4
2540*	315,613	160,746	1,104	403,041	1,109,852	36.3
การขยายตัว	12.51%	12.32%	11.27%	11.27%	11.53%	
2541*	355,096	180,550	1,229	448,464	1,237,818	36.2
2542*	399,519	202,794	1,367	499,006	1,380,538	36.1
2543*	449,499	227,778	1,521	555,243	1,539,714	36.1
2544*	505,731	255,841	1,693	617,819	1,717,244	36.0
2545*	568,998	287,360	1,883	687,448	1,915,242	35.9
2546*	640,179	322,763	2,096	764,923	2,136,069	35.8
2547*	720,266	362,528	2,332	851,130	2,382,358	35.7
2548*	810,371	407,191	2,595	947,052	2,657,044	35.6
2549*	911,748	457,357	2,887	1,053,785	2,963,401	35.6
2550*	1,025,808	513,703	3,212	1,172,547	3,305,081	35.5

ที่มา: ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

* ประมาณการ [1/] ผลิตภัณฑ์นมทุกชนิด คำนวณในรูปน้ำนมดิบ

การปรับเปลี่ยน โดยขอเริ่มจากส่วนของการผลิตน้ำนมดิบ ซึ่งจะประกอบไปด้วยเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นองค์กรหลักในการผลิตน้ำนมดิบ การเพิ่มของประชากรโคนมในทศวรรษหน้าจะมีผลถึงการเพิ่มของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมประการหนึ่ง การเพิ่มของขนาดของฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเดิมประการหนึ่ง เกิดการแข่งขันในด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมประการหนึ่ง เกิดการแข่งขันการใช้ประโยชน์วัตถุดิบอาหารสัตว์กับอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น เช่น ไก่และสุกรประการหนึ่ง มีการเพิ่มของปริมาณน้ำนมดิบที่เป็นผลจากการขยายตัวของการเลี้ยงโคนม เกิดการแข่งขันการใช้แรงงานระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม เกิดการขยายตัวของโรงงานแปรรูปน้ำนม เกิดความต้องการแหล่งน้ำเพื่อการเลี้ยงโคนม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบถึงรูปแบบการเลี้ยงโคนมในอนาคตและยังต้องคำนึงถึงสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติที่จะต้องป้องกันไม่ให้เกิดมลภาวะที่อาจเป็นอันตรายต่อสังคมและประชากรของประเทศได้

ในทศวรรษหน้าจะมีการแข่งขันในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในปัจจุบันเมื่ออุตสาหกรรมโดยทั่วไปมีอัตราการขยายตัวค่อนข้างสูง ความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ทำการเกษตรในบางท้องที่ลดลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะพื้นที่เขตชานเมืองใหญ่ ๆ ได้ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย กับพื้นที่การเกษตรอีกหลายส่วนได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น เป็นรีสอร์ทบ้าง เป็นสนามกอล์ฟบ้าง ทำให้พื้นที่การเกษตรที่มีอยู่เดิมลดลง การเกษตรจึงต้องเคลื่อนย้ายตัวออกไปในที่ห่างไกล ในบางแห่งมีผลกระทบถึงการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อมาทำเกษตรกรรม

การเพิ่มของประชากรโคนมในทศวรรษหน้าต้องการพื้นที่เพื่อการปลูกสร้างทุ่งหญ้าเพิ่มขึ้นถึง 3-4 เท่าตัว การที่จะขยายพื้นที่ไปยังเขตป่าเสื่อมโทรมหรือป่าสงวนคงเป็นไปไม่ได้ทางหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องพื้นที่เพื่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมคือการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่ทำการเกษตรอื่น ๆ ที่มีปัญหาทางด้านราคาและพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตรอย่างอื่นมาเป็นพื้นที่เพื่อการปลูกสร้างทุ่งหญ้าเลี้ยงโคนม อีกทางที่สามารถทำได้คือการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตพืชอาหารสัตว์โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่เดิมให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการผลิตพืชอาหารสัตว์ให้ได้ผลผลิตสูงสุดต่อหน่วยพื้นที่ กล่าวคือเดิมเคยใช้พันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ให้ผลผลิตต่อไร่ในระดับต่อ เช่น ได้ไร่ละ 2-3 ตันน้ำหนักสดต่อการตัดแต่ละครั้ง ควรหันมาใช้พันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่สามารถให้ผลผลิตต่อไร่ได้มากกว่าเดิม เช่นการให้พืชอาหารสัตว์พันธุ์ผสมตระกูลข้าวฟ่าง ซึ่งสามารถให้ผลผลิตต่อไร่ถึง 7-8 ตัน น้ำหนักสดต่อการตัดแต่ละครั้ง

นอกจากนี้การนำใช้ประโยชน์ผลพลอยได้ทางการเกษตร เช่น ฟางข้าว ต้นข้าวโพด ซังข้าวโพด ยอด/ใบอ้อย และชานอ้อย จะช่วยลดการขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ลงได้ส่วนหนึ่งอย่างไรก็ตามการนำใช้ประโยชน์ผลพลอยได้ทางการเกษตรจะต้องได้รับการค้นคว้าศึกษาวิจัยถึงคุณค่าทางอาหาร การปรับปรุงคุณภาพของผลพลอยได้เหล่านั้น รวมถึงการนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกับอาหารข้นเสริมให้มีประสิทธิภาพประหยัด และมีโภชนะเพียงพอกับความต้องการของโคนมแต่ละประเภท

การเพิ่มขึ้นของประชากรโคนมในทศวรรษหน้ายังมีผลกระทบถึงการแข่งขันการใช้วัตถุดิบอาหารสัตว์ระหว่างโคนมกับอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น เช่น ไก่และสุกร ฉะนั้นสถานการณ์อาหารสัตว์ในทศวรรษหน้าจะต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนอาหารสัตว์ ซึ่งยังผลให้ราคาวัตถุดิบอาหารสัตว์ต้องเพิ่มขึ้น และจะมีผลกระทบต่อเนื่องไปถึงต้นทุนการผลิตน้ำนมดิบและต้นทุนการผลิตสัตว์ชนิดอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะต้นทุนการผลิตไข่ไก่ ไก่เนื้อ และสุกร

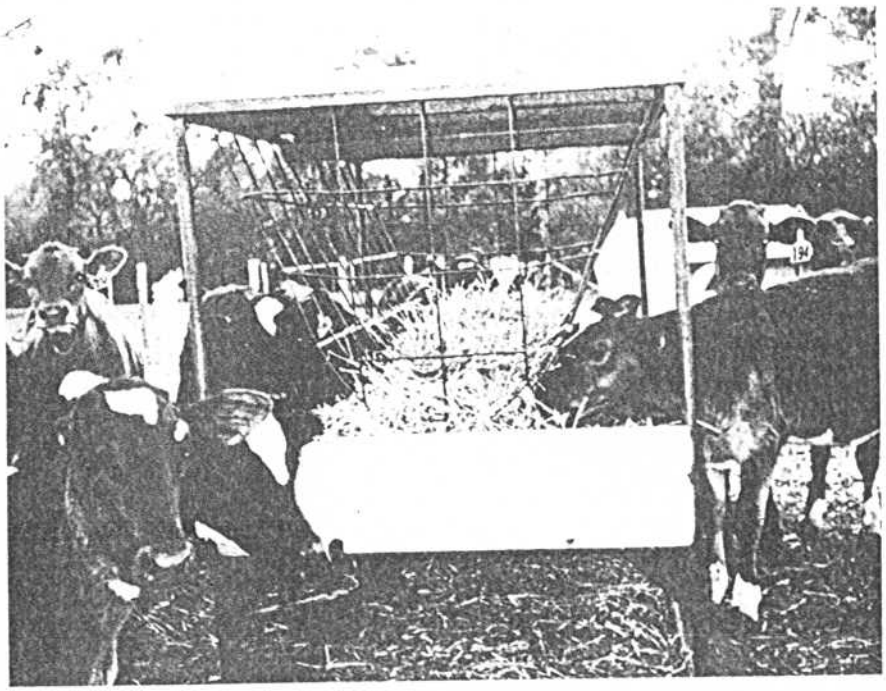

ตารางที่ 2 : ประมาณการความต้องการอาหารข้นสำหรับโคนในทศวรรษหน้า

พ.ศ.*	ปริมาณน้ำนม (ตัน/ปี)	จำนวนโคที่ไม่รีดนม (ตัว)	อาหารโครีดนม 1/ (ตัน/ปี)	อาหารโคไม่รีดนม 2/ (ตัน/ปี)	รวม (ตัน/ปี)
2541	448,464	174,546	224,232	63,709	287,941
2542	499,006	196,725	249,503	71,805	321,308
2543	555,243	221,721	277,622	80,928	358,550
2544	671,819	149,890	308,910	91,210	400,120
2545	687,448	281,638	343,724	102,798	446,552
2546	764,923	317,416	382,462	115,857	498,319
2547	851,130	357,738	425,565	130,574	556,139
2548	947,052	403,180	423,526	147,161	570,687
2549	1,053,785	454,391	526,893	165,853	692,746
2550	1,172,547	512,105	586,247	186,918	773,192

* ตัวเลขประมาณการ
1/ ประมาณการจากอัตราส่วนน้ำนมดิบ : อาหารข้น = 2 : 1
2/ ประมาณการจากวันละ 1 กิโลกรัมต่อตัว

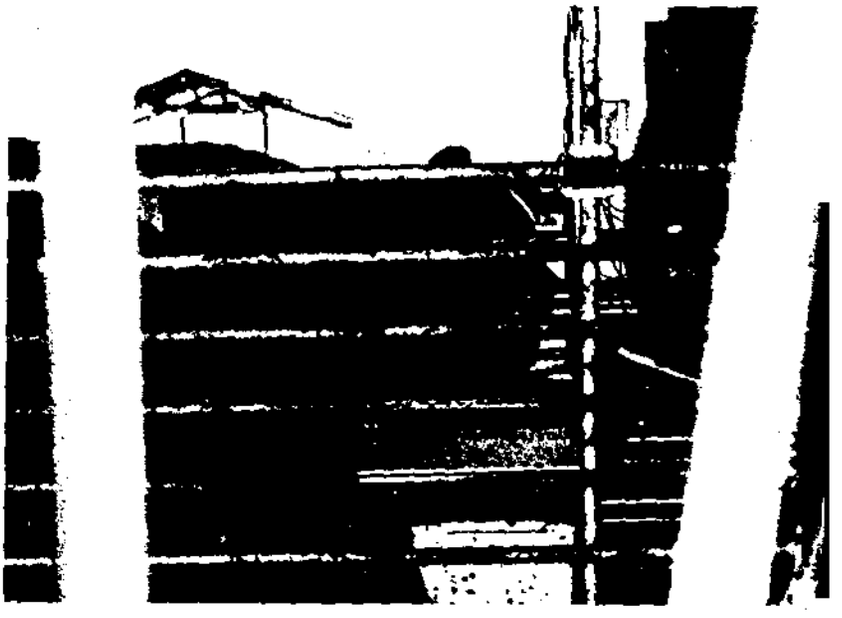

เพราะต้นทุนการผลิตสัตว์เหล่านั้นร้อยละ 80 ผูกพันอยู่กับอาหารสัตว์ แม้กระทั่งในปัจจุบันอุตสาหกรรมการผลิตสัตว์ก็ยังได้รับผลกระทบจากภาวะราคาอาหารสัตว์ถีบตัวสูงขึ้น เนื่องจากการขาดแคลนวัตถุดิบอาหารสัตว์ภายในประเทศ จึงต้องมีการนำเข้าวัตถุดิบอาหารสัตว์บางประเภทจากต่างประเทศเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ประมาณว่าในปีหน้า 2540 จะต้องมีการนำเข้าเฉพาะกากถั่วเหลืองถึงกว่า 600,000 ตัน และข้าวโพดกว่า 400,000 ตัน อย่างไรก็ตามโคนมเป็นสัตว์เคี้ยวเอื้องมีความสามารถพิเศษที่จะใช้วัตถุดิบได้หลายอย่าง โดยเฉพาะวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่ในอาหารไก่และสุกรใช้น้อยหรือไม่ใช้เลย เช่น กากเมล็ดฝ้าย กากเมล็ดทานตะวัน ภาภเมล็ดนุ่น กากเมล็ดยางพารา กากเมล็ดปาล์ม กากสับปะรด กากมันสำปะหลัง ข้าวฟ่าง รำข้าวหยาบ ข้าวโพดทั้งฝักบด ข้าวเปลือกบด และกากเบียร์ เป็นต้น วัตถุดิบอาหารสัตว์เหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นอาหารข้นเสริมสำหรับโคนมได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามถ้าดูตารางที่ 2 จะเห็นว่าความต้องการอาหารข้นสำหรับโคนมในทศวรรษหน้าได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก การผลิตภายในประเทศอาจขาดแคลนวัตถุดิบอาหารสัตว์หลายชนิดจึงจำเป็นที่จะต้องนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าประเท
เพื่อบรรเทาการขาดแคลนภา
ประเทศ เช่นในปัจจุบันก็มีการน
กากถั่วเหลืองและข้าวโพดจากประ
สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้น

อ่านต่อฉบับหน้า

แนวโน้มอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมในทศวรรษหน้า

ดร.วิศิษฐิพร สุขสมบัติ
สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ สำนักวิชาเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ตอนจบ

การเพิ่มของประชากรโคนมภายในประเทศยังทำให้มีการเพิ่มของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมโดยเฉพาะรายใหม่ ๆ เมื่อมีเกษตรกรเพิ่มขึ้นการจัดตั้งองค์กรเกษตรกรในรูปของสหกรณ์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะได้มีองค์กรที่มีศักยภาพพอที่จะต่อรองเพื่อสมาชิกในด้านนโยบายราคาสินค้าที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นราคาน้ำนมดิบที่ควรขายได้ หรือราคาอาหารสัตว์ที่ควรอยู่ในระดับที่เหมาะสมที่ทำให้ต้นทุนการผลิตน้ำนมดิบไม่สูงเกินไป สำหรับเกษตรกรรายเก่าต้องมีการขยายขนาดของฟาร์มให้เหมาะสมกับการลงทุน เคยมีคำถามว่าเกษตรกรรายย่อยควรเลี้ยงโคที่กำลังรีดนมกี่ตัว บ้างก็ว่า 12-15 ตัวถึงจะคุ้มกับการลงทุน บ้างก็ว่าควรมากกว่านี้ อาจเป็นไม่ต่ำกว่า 20 ตัว อย่างไรก็ตามการส่งเสริมของรัฐบาลยังให้เกษตรกรเริ่มต้นเลี้ยงโคนมรายละ 5 ตัว ซึ่งถ้าติดตามวงการการเลี้ยงโคนมมานานจะเห็นว่ารัฐบาลส่งเสริมให้เกษตรกรเริ่มต้นเลี้ยงโคนมรายละ 5 ตัวมานานกว่า 15 ปีแล้ว สภาพการณ์ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป การเริ่มลงทุนปัจจุบันก็มากกว่าการลงทุนเมื่อ 15 ปีก่อน ราคาโคนมก็สูงกว่าเมื่อ 15 ปีก่อน ในขณะที่ราคาน้ำนมดิบสูงกว่าเมื่อ 15 ปีก่อนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น การเริ่มต้นเลี้ยงโคนมที่ 5 ตัวจะคุ้มกับการลงทุนหรือคำถามนี้ต้องให้หน่วยงานภาครัฐบาลที่มีส่วนในการจัดทำโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเป็นผู้ตอบ

ถ้าเรามองย้อนไปดูประเทศที่มีการเลี้ยงโคนมมากกว่า 100 ปี เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาประเทศในแถบยุโรป ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ในระยะเริ่มแรกของการเริ่มเลี้ยงโคนมของประเทศเหล่านี้จะเริ่มจากการเป็นเกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอยู่จำนวนมาก ขนาดของฟาร์มก็เป็นฟาร์มขนาดเล็ก กาลเวลาผ่านไปวิวัฒนาการของธรรมชาติจะทำให้มีการเพิ่มขนาดของฟาร์มเพื่อความอยู่รอดของกิจการ กล่าวคือถ้าเลี้ยงน้อยตัวต้นทุนจะสูงกว่าเลี้ยงมากตัว จึงจำเป็นต้องตีนรนกู้เงินมาขยายกิจการของฟาร์ม และในขณะเดียวกันจำนวน

เกษตรกรโดยรวมจะค่อย ๆ ลดลงเพราะพื้นที่ทำการเลี้ยงโคนมมีอยู่อย่างจำกัด สำหรับประเทศไทยก็ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนในเรื่องของขนาดฟาร์มให้มีขนาดใหญ่ขึ้น แต่ที่จำนวนเกษตรกรยังคงมีอยู่มากเนื่องจากยังมีเกษตรกรที่ทำอาชีพการเกษตรอื่นหันมาเลี้ยงโคนมกันเพิ่มขึ้น แต่เมื่อถึงจุดหนึ่งจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจะเริ่มลดลง และขนาดของฟาร์มจะต้องใหญ่ขึ้นอาจไม่ใช่ในทศวรรษหน้า แต่อาจเป็นทศวรรษต่อ ๆ ไป

เพื่อจำนวนเกษตรกรในทศวรรษหน้ายังคงเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนจากอาชีพการเกษตรอื่น ๆ มาเลี้ยงโคนมเพิ่มขึ้น การรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์กรเกษตรกรในรูปสหกรณ์จะเป็นส่วนช่วยให้สมาชิกขององค์กรเกษตรนั้น ๆ ได้รับประโยชน์หลายอย่าง ยกตัวอย่างเช่นในประเทศนิวซีแลนด์เกษตรกรทุกรายจะต้องเข้าเป็นสหกรณ์ ซึ่งมีทั้งสิ้น 33 สหกรณ์ โดยแบ่งเป็นเขต ๆ แต่ละสหกรณ์จะควบคุมดูแลผลประโยชน์ของสมาชิกแต่ละเขต การดำเนินการของสหกรณ์จะค่อนข้างครบวงจร เช่น ทำหน้าที่รับซื้อน้ำนมดิบของสมาชิก นำมาแปรรูปในโรงงานของสหกรณ์เอง หรือโรงงานที่สหกรณ์มีหุ้นอยู่ (สหกรณ์ทุกสหกรณ์มีส่วนเป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปถึงแม้ในรูปจัดตั้งบริษัทของสหกรณ์ดูแล หรือมีหุ้นอยู่ในบริษัทผู้ประกอบการอยู่ก็ตาม) นอกจากนี้ยังบริการจำหน่ายปัจจัยการที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม เช่น อาหารสัตว์ เครื่องรีดนม เครื่องควบคุมรั้วไฟฟ้า เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ ฯลฯ ตลอดจนให้บริการแนะนำสมาชิกเมื่อมีปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการเลี้ยงโคนม

หากในทศวรรษหน้าเกษตรกร

เมืองไทยสามารถรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ในแต่ละท้องที่ได้ และสหกรณ์มีความมั่นคงแข็งแรง ก็จะนำพาไปสู่การจัดตั้งองค์กรกลางที่จะดูแลอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมทั้งระบบ จริง ๆ แล้วระบบสหกรณ์โดยตัวระบบเองแล้วเป็นที่ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก แต่มักเห็นสหกรณ์หลายๆ สหกรณ์ไม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจการ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการไม่รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตัวสมาชิกที่ต้องมีต่อสหกรณ์ และกรรมการสหกรณ์ไม่พยายามทำประโยชน์เพื่อสมาชิก ถ้าสหกรณ์สามารถดำเนินกิจการได้อย่างมั่นคงและเป็นที่เชื่อถือของสมาชิกแล้ว สหกรณ์อาจจัดตั้งบริษัทเพื่อดำเนินกิจการแปรรูปน้ำนมเองหรือเข้าไปซื้อหุ้น หรือร่วมลงทุนกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อดำเนินกิจการแปรรูปน้ำนม รวมทั้งการบริการพื้นฐานที่สหกรณ์พึงมีต่อสมาชิก อาทิ การรวบรวมน้ำนมดิบ การบริการอาหารสัตว์ เวชภัณฑ์ การบริการสัตวแพทย์และผสมเทียม การบริการอุปกรณ์เลี้ยงโคนม ฯลฯ ระยะต่อไปสหกรณ์หลาย ๆ สหกรณ์ก็อาจรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรกลางโดยการร่วมมือของรัฐบาลในรูป - **สภานม** - ดังเช่นในประเทศที่อุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมได้พัฒนาแล้ว

การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโคนมในทศวรรษหน้าย่อมหมายถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณการผลิตน้ำนมดิบด้วย ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมแปรรูปน้ำนมตามมา มีการลงทุนในส่วนของโรงงานและเครื่องจักรอุปกรณ์จำนวนมาก มีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น จะทำให้เกิดการแข่งขันจ้างแรงงานระหว่างภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ซึ่งเท่าที่ผ่านมาก็มีการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมมาก แรงงานการเกษตรในชนบทได้เคลื่อนย้ายเข้าไปสู่อุตสาหกรรมเมือง ทำให้เกิดการ

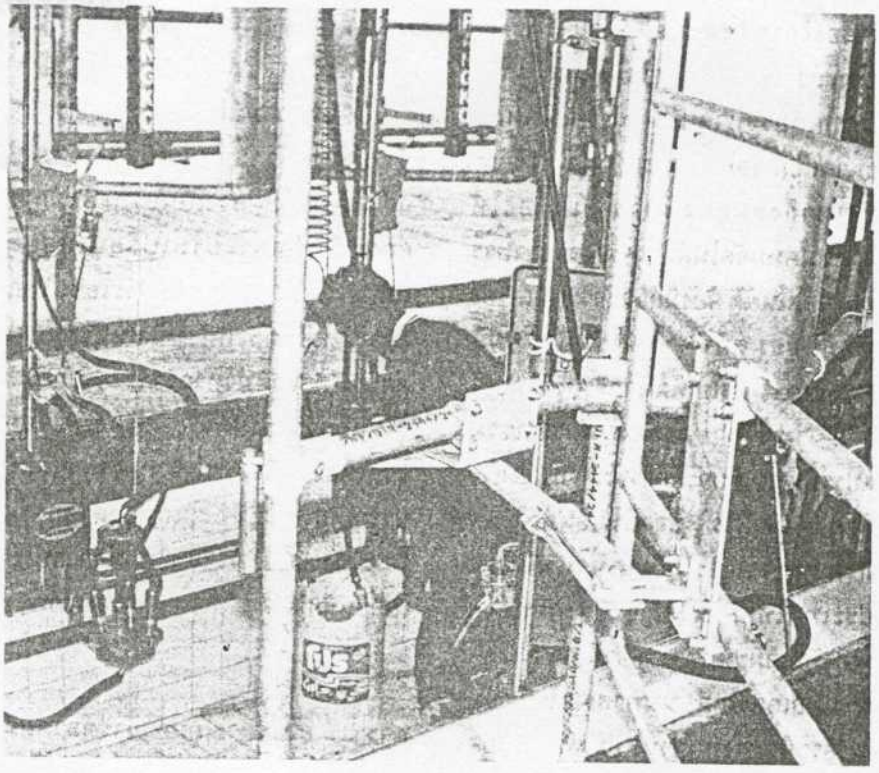

ขาดแรงงานทางด้านการเกษตรอยู่แล้ว ในทศวรรษหน้ารูปแบบการประกอบการทางการเกษตรจะต้องมีการพัฒนาการใช้เครื่องจักรกลมากขึ้น เพื่อทดแทนการขาดแคลนแรงงาน การนำเข้าเครื่องจักรกลจากต่างประเทศมีมูลค่าสูง และการใช้ประโยชน์เครื่องจักรกลอาจไม่เหมาะกับสภาพพื้นที่ของเมืองไทย อีกทั้งยังไม่เหมาะกับขนาดของฟาร์มในปัจจุบันของประเทศไทย จะต้องมีการพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรในเมืองไทยที่สามารถใช้ประโยชน์ ได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของเมืองไทย ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องจักรกลการเกษตรขึ้นในเมืองไทยอีกหลายประเภท ภาวะการณ์ด้านปัญหาการขาดแคลนแรงงานจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น แม้ในปัจจุบันธุรกิจหลายแขนงของนักลงทุนชาวไทยก็เริ่มเคลื่อนย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศเพื่อนบ้านที่ค่าจ้างแรงงานยังอยู่ในระดับต่ำ เช่นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศเวียดนามเป็นต้น ปัจจุบันเกษตรกรก้าวหน้าหลายรายได้มีการนำ

เครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ในฟาร์มบ้างแล้ว โดยเฉพาะเครื่องรีดนม ฟาร์มแทรกเตอร์ขนาดเล็ก เครื่องตัดหญ้าขนาดเล็กพร้อมเทรลเลอร์ ต่อไปจะต้องพัฒนาถึงขั้นอาจมีการใช้เครื่องให้อาหารโคนมอัตโนมัติ เครื่องจ่ายอาหารหยาบอัตโนมัติ ต้องมีการนำระบบเครื่องบันทึกข้อมูลกิจการฟาร์มอัตโนมัติ (Computer) มาใช้เพิ่มมากขึ้น

การขยายตัวของอุตสาหกรรม แปรรูปน้ำนมดิบจะมีการพัฒนาไปถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์นมที่ได้รับการแปรรูปจากน้ำนมดิบในประเทศไทยส่วนใหญ่จะประกอบด้วยนมพร้อมดื่มชนิดต่าง ๆ อาทิ นม ยู เอช-ที นมสเตอริไลส์ นมพาสเจอไรส์ นมเปรี้ยวชนิดต่างๆ ส่วนนมข้นหวาน ไอศครีม เบเกอรี่ จะใช้นมผงที่นำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนประกอบ ในทศวรรษหน้าเมื่อปริมาณการผลิตน้ำนมดิบเพิ่มมากขึ้น ผลิตภัณฑ์นมในเมืองไทยจะได้รับการพัฒนาขึ้น อาจมีการแปรรูปน้ำนมดิบเป็นเนยเหลว (Butter) บ้าง เป็นนมผงบ้าง ไอศครีมก็เป็นไอศครีมนมสดบ้าง หรือกระทั่งอาจต้องทำเป็นเนยแข็ง (Cheese) อย่างไรก็ตามการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปนมอาจก่อให้เกิดมลภาวะในเรื่องน้ำเสียจากโรงงาน จะต้องมีการควบคุมการขออนุญาตจัดตั้งโรงงานโดยให้มีระบบบำบัดน้ำเสียอย่างเคร่งครัดเพื่อไม่ให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวม

ตารางที่ 3 แสดงประมาณการมูลค่าการตลาดนมพร้อมดื่มในทศวรรษหน้า ซึ่งพอจะมองเห็นถึงมูลค่าการตลาดที่เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมูลค่าการตลาดนมพร้อมดื่มมีถึงประมาณ 10,000 ล้านบาทต่อปี มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละประมาณร้อยละ 10 เมื่อสิ้นทศวรรษหน้าจะมีมูลค่าการตลาดรวมถึงปีละประมาณ 37,000 ล้านบาท แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการขยายตัวของอุตสาหกรรมโคนมว่ายังมีโอกาสก้าวหน้าอีกมาก

บทความนี้ถึงแม้จะเป็นการคาดการณ์ล่วงหน้า แต่ไม่ใช่เป็นการตีตนไปก่อนไข้ ขอให้คิดว่าเป็นการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อการปรับเปลี่ยนไปสู่ยุคโลกาภิวัฒน์ ต้องนำใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ถ้าหากว่าการคาดการณ์จากบทความนี้เป็นจริง หรืออย่างน้อยใกล้เคียง ก็จะทำให้เกษตรกรและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมโคนมทั้งระบบมีความพร้อมต่อการปรับเปลี่ยนที่อาจเกิดขึ้นในทศวรรษหน้านี้

ตารางที่ 3 ปริมาณมูลค่าการตลาดผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่ม

พ.ศ.	มูลค่าการตลาด (ล้านบาท
2534	7,157
2535	8,497
2536	9,838
2537	10,822
2538	11,904
2539	13,094
2540	14,404
2541	15.844
2542	17.429
2543	19,171
2544	21,089
2545	23,197
2546	25,517
2547	28,069
2548	30,876
2549	33,963
2550	37,360